

YK:N 7. PAIKANNIMI- KONFERENSSI 1998

—•••—
KERKKO HAKULINEN
SIRKKA PAIKKALA

YK:n nimistökonferenssien tarkoituksena on maantieteellisten nimien kirjoitusasujen yhtenäistäminen ja sitä kautta kansainvälisen vuorovaikutuksen helpottaminen. Prosessia sanotaan standardoinniksi eli normaalistamiseksi, jonka tavoitteena on vakiinnuttaa maapallon jokaiselle paikannimelle kussakin kirjoitusjärjestelmässä tietty kirjoitusasu. Kyse on samalla myös YK:n toimintaperiaatteiden mukaisesta kansojen tasa-arvon sekä kansallisten kielten ja kulttuurien kunnioittamisesta.

Paikannimien oikeinkirjoituksen horjuvuus maailmanlaajuisena ongelmana on tiedostettu jo kauan sitten. Alkusysäyksenä mainitaan usein Antwerpenissa vuonna 1871 järjestetty kansainvälinen maantieteilijäkongressi, jossa ehdotettiin, että kukin maa laatisi omasta alueestaan virallisen paikannimiluettelon ja että muut maat hyväksyisivät siinä olevat nimet sellaisinaan esimerkiksi julkaisemiinsa karttoihin. Joihinkin maihin perustettiin paikannimiä normalistavia elimiä, joista vanhimpiin kuuluu vuonna 1890 toimintansa aloittanut Yhdysvaltain paikannimilautakunta.

YK otti paikannimikysymyksen ohjelmaansa vuonna 1953. Alustavien selvitysten perusteella todettiin, että YK:hon olisi luotava pysyvä käytäntö ohjaamaan kansallisten nimikomiteain perustamista niihin maihin, joissa sellaista ei vielä ole. Keinoiksi ehdotettiin säännöllisiä konferensseja ja työryhmiä. Vuodesta 1967 maailmanjärjestön talous- ja sosiaalineuvosto ECOSOC on järjestänyt maantieteellisten nimien standardointikonferenssin joka viides vuosi. Konferenssin päätöslausemia toteuttaa ja valmistelee YK:n paikannimiasiantuntijoiden ryhmä UNGEGN (United Nations Group of Experts on Geographical Names). Konferensseissa on asetettu alueelliset maantieteellis-lingvistiset jaostot (en- tuudestaan 22; nyt päätettiin lisäksi ranskankielinen jaosto) ja erityistyöryhmät, jotka

toimivat konferenssien väliaikoina.

YK:n sihteeristö julkaisee konferenssien dokumentit ja suositukset (Suomessa ne kootaan Kotimaisten kielten tutkimuskeskukseen). Konferenssien 1–6 päätöslauselmat on julkaistu myös erillisenä kirjana (Peter E. Raper: *United Nations Documents on Geographical Names*, Pretoria 1996.). Konferenssin aihepiiriä on käsitelty muun muassa symposiumijulkaisuissa *Kartografie und Namenstandardisierung* (Wien 1997) ja Naftali Kadmonin (Israel) kirjassa *Toponymy: the lore, the laws and the language of geographical names* (Avon Books, London 1998).

KONFERENSSIEN TAUSTA JA TARKOITUS

Maantieteellisillä nimillä tarkoitetaan YK:n terminologiassa niitä *paikannimiä* eli *toponyymeja*, jotka kuvaavat maapallon pinnalla olevia paikkoja. Paikat voivat olla luonnon muodostamia tai ihmisen aikaansaamia ja minkä kokoisia tahansa, esimerkiksi maanosia tai maita; mantoja, vuoristoja, tasankoja, jokia tai puroja; kaupunkeja, kyliä tai rakennuksia; katuja, teitä, peltoja tai niittyjä. Varsinkin suomen kielessä termiä *maantieteellinen nimi* raskauttaa sana »tieteellinen», toisin kuin esimerkiksi englannissa (*geographical name*). — Maantieteellisiä nimiä on maailmassa erään asiantuntija-arvion mukaan noin miljardi, Yhdysvaltain paikannimilautakunnan mukaan huomattavasti enemmän. Suomessa on arvioitu olevan 0,4–0,5 paikannimeä asukasta kohden. Samalla kaavalla voisi laskea maailman paikannimien kokonaismääräksi noin kaksi miljardia, jos riippuvuutta ei oleteta aivan lineaariseksi.

YK:n katsannossa maantieteellisten nimien merkitys ihmiskunnalle liittyy lähinnä tiedonvälitykseen. Monilla asioilla on sijainti, ja vaikka se voidaan ilmaista esimerkiksi postinumeroilla tai koordinaateilla, on vaikea kuvitella, että tällaiset »koodit» voisivat korvata paikkojen nimet — eiväthän henkilötunnuksetkaan korvaa ihmisten nimiä.

Tiedonvälityksen kannalta on tärkeää, että maantieteelliset nimet kerätään kussakin maassa asianmukaisesti, paikallisia kieliä kunnioittaen, ja että kansallinen asiantuntijaelin standardoi ne eli vakiinnuttaa niille tietyn, ainakin jossain määrin kirjakielistetyn asun (esimerkiksi muuttamalla murteellisen nimen *malelluoto* muotoon *Madeluoto*).

YK:n nimistökonferenssien yhtenä pyrkimyksenä on ollut edistää maantieteellisten nimien asianmukaista keruuta ja *kansallista standardointia* esittämällä suosituksia ja tarjoamalla asiantuntija-apua niille maille, jotka sitä toivovat.

Kansalliseen standardointiin puolestaan pohjautuu nimien *kansainvälinen standardointi*. Sillä tarkoitetaan YK:n terminologiassa pyrkimystä tilanteeseen, jossa kaikissa samaa kirjoitusta käyttävissä maissa kirjoitettaisiin kaikkien muiden maiden paikannimet vain yhdellä tavalla (esim. *Äänekoskea* ei muutettaisi *Aanekoskeksi*, *Ānekoskeksi* tai *Aeaenekoskeksi*). Lähtökohtana on nimien kansallinen käyttö. Kunkin maan tulisi julkaista alueestaan »kansallinen selittävä paikannimiluettelo» (*national gazetteer*), joka antaa kustakin nimestä tietyt perustiedot kansainvälistä kartografiaa ja muuta ulkomaista julkaisutoimintaa varten. Lisäksi kunkin maan tulisi laatia »toponyymien ohjeisto karttojen ja muiden julkaisujen toimittajille» (*toponymic guidelines for map and other editors*). Suomi on laatinut alustavan toponymisen ohjeistonsa (New Yorkissa esiteltiin sen kolmas versio), mutta ei vielä YK:n suositusten mukaista selittävää kansallista paikannimiluettelo.

Vuoden 1967 YK-konferenssin suosituksen mukaan kussakin maassa tulisi laatia

▷

luetteloita standardoiduista eksonyymeistä eli kansallisista sovinnaisnimistä (suomessa esim. *Kiova, Saksa, Huippuvuoret*) ja mahdollisuuksien mukaan pyrkiä vähentämään eksonyymien määrää. Tuon konferenssin jälkivaikutuksena laadittiin Suomessa 1969 ilmestynyt Terran paikannimien numero (81:2), joka sisälsi muun muassa Suomen nimiarkiston ja Suomen Maantieteellisen Seuran toimittaman laajahkon eksonyymiluettelon. Sitten min eksonyymeja on meillä inventoitu ja normalistettu paljolti yksityisin voimin (Kerkko Hakulinen: *Maailman paikannimet — oikeinkirjoitusopas*, Otava 1983, 2. p. 1996), mutta asiaa on edistetty myös Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksessa paitsi nimistä annetuista suosituksista myös kokoamalla aineistoa eksonyymitietokantaan myöhempiä julkaisuja varten.

Vaikeimpia ongelmia kansainvälisen standardoinnin saralla on nimien siirtäminen kirjoitusjärjestelmästä toiseen. Jos asiaa katsotaan latinaista kirjoitusta käyttävien maiden kannalta, tavoitteena on löytää kutakin ei-latinaista kirjoitusta käyttävää maata tai maaryhmää (esim. arabimaita) varten yksi ja vain yksi kansainvälinen latinaistus (*romanization system*). YK suosittaa kansainväliseen käyttöön vain sellaisia latinaistuksia, joita toiskirjoituksiset maat tai maaryhmät itse tarjoavat ja jo käyttävät. Yksi sellainen on kiinalainen äännekirjoitus *pinyin*, jota vuoden 1977 konferenssi suositti kansainväliseksi ja jonka yleistynyt käyttö on suuresti helpottanut Kiinan paikkojen tunnistamista ja Kiinaa koskevaa tiedonvälitystä. Esimerkiksi Kiinan väekäimmän maakunnan standardoitu nimiasu *Sichuan* on korvannut muun muassa variantit *Sseu-tch'ouan*, *Ssu-ch'uan*, *Szechwan*, *Setchouan* ja *Setšuan*.

KONFERENSSIN OSANOTTAJAT

Seitsemänteen konferenssiin osallistui 64 maata, viisi YK:n erityiselintä, yksi hallitustenvälinen järjestö, yksi kansainvälinen tieteellinen järjestö ja kuusi muuta järjestöä. Valtuutettuja oli 187. Valtuutetut olivat taustaltaan enimmäkseen lingvistejä, kartografeja ja maantieteilijöitä.

Suomea edustivat erikoistutkija Sirkka Paikkala Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta valtuuskunnan johtajana, yli-insinööri Jorma Martinen Maanmittauslaitoksesta ja fil. lis. Kerkko Hakulinen Suomen Maantieteellisen Seuran ehdottamana.

Suomi on osallistunut myös kaikkiin aiempiin konferensseihin. Vuonna 1967 valtuuskunnan muodostivat dipl.ins. Veikko Nurmi (maanmittaushallitus), prof. Viljo Nissilä (Suomen nimiarkisto) ja Kerkko Hakulinen (Suomen Maantieteellinen Seura); vuonna 1972 Veikko Nurmi, prof. Pentti Aalto (Suomen nimiarkisto), prof. Carl-Eric Thors (Svenska litteratursällskapet) ja Kerkko Hakulinen; ja vuosina 1977–1992 fil. kand. Eeva Maria Närhi (Kotimaisten kielten tutkimuskeskus).

KONFERENSSIN KULKU

Konferenssin (12.–23.1.1998) asialista jaettiin kolmeen komiteaan, joiden otsikoina olivat kansallinen standardointi (nimistönhuolto, keruu, nimistöhallinto, monikielisyys), nimien tekninen käsittely (nimipankit, tiedonsiirtostandardit, terminologia, nimiluettelot) ja kansainvälinen standardointi (latinaistaminen, useampaan kuin yhteen valtioon kuuluvat paikannimet, paikannimien www-sivut, koulutus, yhteistyö kansainvälisten järjestö-

jen kanssa, maiden nimet).

Yleiskokouksia johti konferenssin presidentiksi valittu Peter E. Raper (Etelä-Afrikka) apunaan varapresidentteinä Sylvie Lejeune (Ranska) ja Brahim Atoui (Algeria), raportijana Roger J. Payne (USA), konferenssijulkaisun päätoimittajana Helen Kerfoot (Kanada) ja YK:n nimittämänä järjestösihteerinä (*executive secretary*) K. Hans Stabe. Komiteoille valittiin puheenjohtajiksi Botolv Helleland (Norja), Naftali Kadmon (Israel) ja Ferjan Ormeling (Hollanti), varapuheenjohtajiksi Béla Pokoly (Unkari), John Parker (Australia) ja Peeter Päll (Viro) ja raportijiksi Randall Flynn (USA), Gerd Quinting (USA) ja Juliette M. Moore (Britannia); komiteoiden järjestösihteerinä toimi Gabriel Gabella.

Konferenssissa käytettiin YK:n kaikkia kuutta virallista kieltä (englanti, ranska, espanja, venäjä, kiina, arabia). Dokumentteja esiteltiin 133. Englannin ylivalta näyttää vuosikymmenten kuluessa lisääntyneen, sillä esimerkiksi vuoden 1967 konferenssin kaikkiaan 56 maaraportista vain 29 (52 %) esiteltiin englanniksi, nyt 109 kpl (82 %); ranskan osuus oli vähentynyt 17:stä (30 %) 9:ään (8 %).

Dokumentit julkaistaan englanniksi, ranskaksi ja espanjaksi. Koska julkaiseminen on osoittautunut työlääksi (esimerkiksi vuoden 1992 konferenssin asiakirjat ilmestyivät painosta vasta 1997), konferenssi painotti Internetin merkitystä tiedottamisen kanavana.

Konferenssi sujui pääpiirteissään myönteisessä hengessä, ja vain joissakin yksityiskohdissa päivänpolitiikka pääsi kuumentamaan tunteita. Koreat olivat erimielisiä siitä kuinka korean kieltä tulisi latinaistaa mutta halusivat yksimielisesti konferenssin suosit-tavan, että *Japaninmeri* muutettaisiin »Itämereksi» (*East Sea*) tai »Korean Itämereksi», mitä puolestaan Japani ei hyväksynyt. Makedonia ei kelpuuttanut nimekseen YK:ssa käytettyä FYROMia, ja Kreikka tuomitsi nimet *Makedonia* ja *makedonian kieli*. Turkki ja Kreikka kiistelivät Kyproksesta. Marokko paheksui näytteille asetettua Algerian karttaa, jossa Länsi-Sahara oli merkitty itsenäiseksi valtioksi, jolloin konferenssi joutui päättämään, että yhtään karttaa ei saa asettaa näytteille.

ASiantuntijaryhmien raportit

Konferenssissa UNGEGNin kuusi työryhmää esittelivät edellisen konferenssin jälkeistä toimintaansa.

Latinaistustyöryhmä (vetäjänä Gerd Quinting, USA) raportoi muun muassa, että Kreikassa on julkaistu (1993) maan paikannimistä kolmiosainen luettelo, jossa nimet ovat myös YK:n suosittamalla tavalla latinaistettuina. Koreat eivät olleet päässeet yksimielisyyteen yhteisestä korealaisten nimien latinaistuksesta. Thain latinaistukseen, jota vuoden 1967 YK-konferenssi suositti kansainväliseksi, on tulossa muutoksia. Ukrainan latinaistusehdotus on valmistumaisillaan mutta sitä ei esitelty vielä konferenssissa. Heprean latinaistukseen on ehkä odotettavissa yksinkertaistuksia, lähinnä vähennystä diakriittisten merkkien määrään. — Latinaistustyöryhmän uudeksi koollekutsujaksi valittiin Peeter Päll Virosta.

Konferenssissa saatiin lisäksi tietoa eräistä muista ongelmamaista. **Japanissa** on edelleen käytössä kaksi latinaistusta. **Kiina** raportoi, että maassa julkaistavissa vieraskielisissä kartoissa nimet tulee periaatteessa kirjoittaa pinyinillä mutta että hallintoalueiden nimissä ja joissakin luontonomissa termit voidaan kääntää. Hongkongin, Macaon ja Taiwanin nimistöön ei pinyiniä ainakaan toistaiseksi käytetä.

▷

Kreikka ilmoitti toponymisessa ohjeistossaan, että maan virallinen kieli on vuodesta 1980 ollut nykykreikan (*Nea Ellinika*) kansanomainen variantti *dimotiki*, mutta paikannimissä käytetään joskus myös aiemman hallintokielivariantin *katharevousan* mukaisia asuja. Virallinen latinaistus on ns. ELOT 743, jota vuoden 1987 YK-konferenssi suositti kansainväliseksi. Sen käyttöönotto muuttaa monia totunnaisia kreikkalaisten nimien asuja huomattavasti. Siksi on mahdollista, että monissa kielissä, muun muassa suomessa, eksonymien osuus Kreikan nimistöstä kasvaa, jos aiemmat kirjoitusasut säilytetään. **Kypros** käyttää samaa kreikan latinaistusta kuin Kreikka.

Itäisiä arabimaita koskevaa »Beirutin parannettua latinaistusta», jota vuoden 1972 konferenssi suositti kansainväliseksi, koetetaan parhaillaan muuttaa niin, että se kattaisi myös Atlasmaat.

Neuvostoliiton seuraajavaltioista Venäjä hyväksyy vuoden 1987 konferenssin suositaman venäjän kielen latinaistuksen vähäisin muutoksin, mutta muista seuraajavaltioista vain Ukrainalla on oma latinaistus tarjolla kansainväliseksi. Kazakstanissa, Kirgisiassa ja Valko-Venäjällä venäjän kielellä on edelleen virallisluontoinen asema, ja Azerbaidžan, Turkmenistan ja Uzbekistan (mahdollisesti myös Kazakstan) näyttävät olevan siirtymässä käyttämään latinaista ja Tadžikistan arabialaista kirjoitusta. Tällä kaikella on vaikutuksia myös nimien Suomessa käytettäviin kirjoitusasuihin.

Kansainvälisen standardointijärjestön ISO:n edustaja huomautti raportissaan, että yhtäällä YK ja toisaalla ISO ovat kehittäneet samoille kirjoituksille toisistaan poikkeavia kansainvälisiä latinaistuksia. Hän toivoi YK:n ja ISO:n välille yhteistyötä, mihin konferenssi suhtautui myönteisesti.

Toinen työryhmä (R. Marsden, Britannia; Randall Flynn, USA; Peeter Päll, Viro) oli tehnyt ansiokkaan raportin **paikannimien automaattisesta tiedonsiirrosta**. Ryhmä oli inventoinut paikannimien kirjoittamisessa käytetyt latinaista kirjoitusta käyttävät kielet ja tärkeimmät latinaistukset ja havainnut, että käytössä on kaikkiaan lähes 500 erilaista diakriittistä kirjainta. Tästä syystä nimien siirto esimerkiksi Internetissä ei vielä onnistu. Ongelmaan on kuitenkin löytymässä ratkaisu, amerikkalainen 16-bittinen Unicode-standardi. Ryhmä ehdottaa, kuinka ja missä muodossa eri maat voisivat tätä standardia hyväksikäyttäen julkistaa omat normaalistetut paikannimensä, niin että ne tulisivat oikeassa asussa kansainväliseen käyttöön.

Työryhmä suositti Unicoden käyttämistä paikannimien tiedonsiirtoformaattina ja Internetin suosimista tiedonvälityksessä. Unicode-pohjaisiksi ollaan luomassa myös pohjoismaista paikannimirekisteriä ja Itämeren valuma-alueen 13 valtion yhteistä karttatietokantaa (mukana Latvia, Liettua, Puola, Ruotsi, Saksa, Slovakia, Suomi, Tanska, Tšekki, Ukraina, Valko-Venäjä, Venäjä ja Viro). Pohjoismaiseen hankkeeseen tulee noin 20 000 nimeä. Ongelmana nimien käsittelyssä on kielten suuri määrä (12) ja diakriittisten merkien lukuisuus erityisesti saamessa. Saamea varten on kehitetty niin tarkat ortografiat, että saamenkielisten paikannimien käyttäjien on tunnettava latinaisten peruskirjainten lisäksi lähes 50 erilaista diakriittistä kirjainta. Pohjoismaisen paikannimirekisteri lienee valmistuttuaan ensimmäisiä toimivia Unicode-pohjaisia sovelluksia. Saamen kielten täydellisen tuen ohella tämä HTML-standardin sovellus tarjoaa tuen muillekin kirjoitusjärjestelmille. Suomen Maanmittauslaitos koordinoi molempia hankkeita. Eri kirjoitusjärjestelmien hallinta on tärkeää myös Barentsinmeren kartoitushankkeessa, jossa Suomi on aktiivisesti mukana.

Kolmas työryhmä (vetäjänä Sylvie Lejeune, Ranska) oli laatinut YK:n käyttöön luettelon **maiden lyhyistä ja pitkistä nimistä** maiden omilla virallisilla kielillä sekä englanniksi, ranskaksi ja espanjaksi. Luetteloa korjailtiin jonkin verran konferenssin aikana, ja työryhmälle annettiin tehtäväksi pitää sitä ajan tasalla.

Neljäs työryhmä (vetäjänä John Parker, Australia) oli saanut aiheekseen **tiedottamisen ja varainhankinnan**. Hän esitteli konferenssille luonnoksen esitteestä, jossa kerrotaan YK:n nimistötyöstä.

Viides työryhmä (vetäjänä Naftali Kadmon, Israel) oli viimeistellyt neljännen englanninkielisen version **paikannimien standardoinnin terminologiasta** (375 termiä). Aiempi versio oli jo ehditty kääntää joillekin muille kielille, ja uusi versio kannattaisi ehkä kääntää myös suomeksi.

Kuudes, **paikannimialan koulutusta** edistämään valittu työryhmä (vetäjänä Ferjan Ormeling, Hollanti) oli järjestänyt vuosina 1992–1997 kymmenen kurssia eri puolilla maailmaa.

KANSALLISET NIMET

Maat raportoivat erikseen edellisen konferenssin jälkeen tapahtuneesta kehityksestä. Seuraavassa otteita, jotka saattaisivat kiinnostaa erilaisia nimistöä käsitteleviä tahoja maassamme:

Australiassa tärkeimpiä paikannimitöitä on aboriginaalien suullisen nimiperinteen tallentaminen. Maassa on julkaistu elektronisessa muodossa 210 000 hakusanaa käsittävä kansallinen paikannimiluettelo, ja tekeillä on sen suppea versio.

Etelä-Koreassa on erityisesti vuoden 1987 jälkeen korealaistettu japanilaisten 1910–1945 antamia paikannimiä (esim. *Irin* kaupungista on tullut *Iksan*). Maa on julkaissut latinaisin kirjaimin neljä pienikaavaista karttaa lähdemateriaaliksi ulkomaisille karttojen ja muiden painotuotteiden toimittajille.

Kiinassa on tekeillä laaja standardoitujen paikannimien atlas (ilmestyy vuonna 2000). Toisentyypinen hanke on nimikilpien pystyttäminen pääteiden varsilla olevien pikkukaupunkien ja kylien edustalle (tavoitteena yli 100 000 kilpeä vuoden 1998 loppuun mennessä).

Kuuba on tekemässä alueestaan paikannimisanakirjaa (ilmestyy 1998). **Latviassa** ollaan korvaamassa vierasperäisinä pidettyjä saksalaisia ja venäläisiä paikannimiä latvialaisilla. Liivinrannan liivinkielisiä nimiä pidetään kotoperäisinä ja suojeltavina. Latviassa on julkaistu useita paikannimisanakirjoja, ensimmäinen muuten jo 1600-luvulla. Myös **Itävallassa** kansallisten paikannimisanakirjojen julkaiseminen jatkuu edelleen. **Romaaniassa** on tekeillä maantieteellinen ensyklopedia (kaksi ensimmäistä osaa ilmestynyt 1996–1997) ja kansallinen nimikirja, johon tulee 40 000 hakusanaa, **Ruotsissa** 6 000–7 000 paikannimeä käsittävä sanakirja Svenskt ortnamnslexikon.

Venäjällä laaditaan useita paikannimialan hakuteoksia. Odotetuimpia on 12 000 hakusanaa sisältävä »Venäjän federaation maantieteellisten nimien sanakirja», jossa nimet on kirjoitettu sekä kyrillisin kirjaimin että latinaistettuna vuoden 1987 YK-konferenssin suosittamalla tavalla. **Virossa** on vuoden 1991 jälkeen tehty suuri kotimaisen paikannimistön tarkistus- ja standardointityö ja toteutettu laaja karttoitusohjelma.

Israelissa on todettu, että heprean latinaistus on liian mutkikas esimerkiksi turisteille

▷

ja että siinä käytetyt lukuisat diakriittiset merkit näkyvät huonosti esimerkiksi tienviitoissa ja kartoissa. Israel raportoikin heprean kielen uudesta »vokaalittomasta täysortografiasta» (*ketiv malé*, engl. *plene unvocalized orthography*), jossa — mikäli olemme ymmärtäneet — tietyt helppolukuiset konsonanttimerkit ilmentävät nimissä olevia vokaaleja. Vanhassa kirjoituksessa vokaaleja ei merkitä lainkaan tai ne merkitään pisteillä, jotka esimerkiksi värillisissä kartoissa näkyvät huonosti.

Saksan ja muiden saksankielisten maiden (Itävalta ja Sveitsi, tarkkailijoina Belgia ja Italia) pysyvä paikannimikomitea StAGN (Ständiger Ausschuss für geographische Namen) esittelee työnsä tuloksia Internetissä. Siellä on jo erinomainen saksankielinen maannimiluettelo, ja sinne on tarkoitus siirtää Saksan suppea paikannimiluettelo (15 000 nimeä jaoteltuina 11 luokkaan).

Ensimmäisen konferenssin suosittamia kansallisia paikannimiluetteloita oli valmistunut Etelä-Afrikassa (11 virallista kieltä), Japanissa, Kreikassa, Mosambikissa ja Saksassa (sekä painettuna että digitaalisessa muodossa). Luetteloita julkaistaneen pian myös Marokossa ja Nigeriassa.

EKSONYYMIT

Eksonymiluetteloita olivat julkaisseet muun muassa **Hollanti**, **Saksa** ja **Puola**. **Ranskan** maanmittauslaitos Institut Géographique National on julkaisemassa uutta versiota maailmankartastaan, jossa on noin 4 000 nimeä. Kaikki sen eksonyymit ovat standardoituja. Maiden ja pääkaupunkien nimistä on Ranskan ulkoasiainministeriö päättänyt asetuksella vuonna 1993. **Tšekin** raportissa todettiin, että uusien virallisten kielten syntyminen entisen Neuvostoliiton alueelle on muuttamassa joitakin entisiä venäjänkielisiä nimiä eksonymeiksi (esim. *Baku*, azeriksi *Baki*). **Virossa** on vuoden 1991 jälkeen julkaistu luetteloita entisen Neuvostoliiton nimistöistä ja maiden nimistä.

Israel esitti, että on tilanteita, jolloin maat voivat joutua käyttämään omista nimistään eksonymeja esimerkiksi matkailukartoissa ja tienviittojen latinaistuksissa. Israelissa tällaisia »isäntämaan suosittamia eksonymeja» (*donor-recommended exonymes*) on 27, esimerkiksi *Jerusalem* (hepreaksi *Yerushalayim*).

KANSALLISET NIMIKOMITEAT JA NIMILAIT

Yhdysvalloissa on maailman suurin ja ehkä vanhin paikannimiä standardoiva valtiollinen elin, vuonna 1890 perustettu *United States Board on Geographical Names (US BGN)* eli Amerikan paikannimilautakunta, jonka nykyinen muoto vahvistettiin lailla 1947. Sen tehtäviin on vuodesta 1906 kuulunut myös kaikkien valtionhallinnon käyttämien paikannimien kieliasun määrittäminen. Se on julkaissut muun muassa latinaistusoppaan sekä paikannimiluetteloita monista maista ja alueista, muun muassa Antarktikselta ja Suomesta. Yhdysvallat tiedotti myös tämän lautakunnan kahdesta uudesta käytännöstä: henkilönnimiä voidaan käyttää uusissa kotimaisissa paikannimissä vasta, kun vähintään viisi vuotta on kulunut asianomaisen henkilön kuolemasta, ja diakriittisiä merkkejä on lupa käyttää kotimaisissa paikannimissä rajoituksitta.

Kanadan valtakunnallinen nimistöelin on vuonna 1897 perustettu paikannimikomitea (*Canadian Permanent Committee on Geographical Names*). Maa esitteli komitean

standardointistrategian ja komitean tiedotuslehden *Canoman* hakemiston (vuosilta 1975–1996), joka antaa käsityksen tehdyn nimistötyön laajuudesta ja monipuolisuudesta. Kanadassa korostetaan paikallisen nimikäytännön kunnioittamista nimistön kenttäkeruussa ja kiinnitetään paljon huomiota intiaani- ja eskimonimistön tallentamiseen.

Viro esitteli vuonna 1997 voimaan astuneen paikannimilakinsa, jonka laatimisessa on saatu apua Norjan kokemuksista (Norjalla on ollut vastaava laki vuodesta 1991). Lain mukaan Virossa toimii myös valtiollinen paikannimilautakunta.

Venäjällä astui vuonna 1997 voimaan paikannimilaki, joka edellyttää muun muassa, että maalle laaditaan kansallinen paikannimiluettelo. Työ aloitetaan vuonna 1998 ja lähtöaineistona on topografikartta 1:100 000, jossa on 2,5–3,0 miljoonaa nimeä. Kustakin paikasta on tarkoitus antaa jopa lähes 30 tietoa. Neuvostokaudella maassa oli useita yhteismitattomia paikannimitiedostoja, joiden pohjalta aika ajoin julkaistiin hakuteoksia. Venäjä raportoi myös, että »Itsenäisten valtioiden yhteisön valtioidenvälinen geodesian, kartografian, maarekisteritoimen ja maapallon kaukokartoituksen neuvosto» perusti vuonna 1996 työryhmän informoimaan ja antamaan suosituksia paikannimiasioissa. Ryhmään kuuluvat Armenia, Kirgisia, Moldova, Ukraina, Uzbekistan, Valko-Venäjä ja Venäjä, ja se julkaisee muun muassa tietoja IVY-maiden paikannimimuutoksista. Ensimmäinen julkaisu ilmestyi 1997 ja kattaa vuodet 1992–1996.

Puolassa toimii ulkomaisten paikannimien standardointikomitea (toistaiseksi opetusministeriön alaisuudessa). **Etelä-Koreassa** paikannimien standardointi pohjautuu vuonna 1981 säädettyyn lakiin.

Suomessa Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen paikannimilakityöryhmä luovutti syksyllä 1997 raporttinsa (Paikkala – Pitkänen – Slotte: Paikannimet — yhteinen omaisuutemme. Tarvitaanko Suomessa paikannimilakia? KTK:n julkaisuja 99, Helsinki 1997) opetusministeriölle jatkotoimia varten.

MONIKIELISYYS

Sveitsissä on retoromaanista tullut vuonna 1996 koko valtakunnan alueella maan neljäs virallinen kieli mutta vain sen puhujia koskevissa asioissa. Vertailu saamen asemaan Suomessa voisi olla kiintoisa. **Suomi** kertoi tuoreesta suosituksestaan, joka koskee valtion virallisen kaksikielisyyden vaikutusta paikannimistön käyttöön vieraisissa kielissä (muissa kuin suomessa ja ruotsissa; ks. Kielikello 2/97). **Unkarissa** keskustellaan siitä, kuinka kartografien olisi suhtauduttava »luovutettujen alueiden» unkarinkieliseen paikannimistöön.

NIMIEN TEKNINEN KÄSITTELY

Kanadassa vastuu useimpien paikkojen nimeämisestä on maakunnilla ja territorioilla, mutta valtakunnan tasolla nimet on koottu kansalliseen tietokantaan, joka käsittää nykyään 500 000 nimeä, niistä 14 % asutusnimiä. Tietokanta löytyy myös Internetistä, jonne nimiä alettiin siirtää vuonna 1994. Sieltä voi etsiä tietoa nimen, paikan lajin tai hallintoalueen mukaan, ja nimet saa näkyviin myös koko maan tai osa-alueen karttapohjalle. Tietoa on tarjolla myös nimien alkuperästä, nimenmuutoksista, nimistöntutkimuksesta ja YK:n johdolla tehtävästä maailman paikannimistön standardointityöstä. Koulut käyttävät nimi-

▷

pankkia kulttuurikasvatuksen oppimateriaalina. Tietokannan pohjalta on julkaistu 47 000 hakusanaa käsittävä suppea kansallinen paikannimiluettelo (Concise Gazetteer of Canada / Répertoire toponymique du Canada), jossa nimet on jaoteltu 38 luokkaan (niistä asuttujen paikkojen luokkia 13). — Maan ranskankielisestä alueesta on julkaistu kuvitettu teos *Noms et lieux du Québec* (1994), joka sisältää 6 000 paikannimen etymologian (saatavana myös CD-ROMina).

Yhdysvaltain kansallinen paikannimiluettelo ilmestyi digitaalisessa muodossa vuonna 1993 ja käsitti 200 000 nimeä. Neljäs, laajennettu laitos valmistunee vuonna 1998, ja sen yhteydessä on myös luettelo Antarktiksens nimistä. Maan paikannimilautakunta on julkaissut vuodesta 1949 laajoja nimiluetteloita monista maista, muun muassa Suomesta. Ne löytyvät myös Internetistä, jossa on lähes kaksi miljoonaa kotimaista ja neljä miljoonaa ulkomaista nimeä. Niihin kuuluu myös Antarktiksens paikannimiluettelon toisen laitoksens nimistö.

Italiassa valmistui vuonna 1997 kansallinen digitaalinen paikannimikirja (750 000 nimeä, karttamittakaava 1:25 000), joka on saatavissa myös CD-ROMina. **Itävalta** esitteli tekeillä olevan paikannimipankin, johon on koottu perustiedot nimistä valuma-alueittain. **Japanissa** on tehty ja tekeillä useita paikannimitietokantoja. Puolassa aloitettiin paikannimitietokannan kokoaminen vuonna 1995 topografisen kartan 1:10 000 pohjalta. Kustakin nimestä annetaan 13 tietoa.

Nimien tekniseen käsittelyyn liittyy myös niiden luokittelu. Kuitenkin esimerkiksi eri Pohjoismaiden paikannimirekistereissä luokittelut poikkeavat toisistaan. Kansainvälisestikin tilanne on vielä vakiintumaton, mutta ainakin USA:n ja Kanadan nimirekistereihin voi tutustua www-sivujen kautta joidenkin yhteisten luokkien löytämiseksi. — Lisäksi **Kanada** esitteli dokumentin, johon oli konferenssin raporteista koottu paikannimiä koskevat Internet-osoitteet (noin 40). ■

Kirjoittajien osoitteet (addresses):

Suomen Maantieteellinen Seura (Kerkko Hakulinen)

puh. (09) 781 607 (kotiin)

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Sörnäisten rantatie 25, 00500 Helsinki

Sähköposti: Sirkka.Paikkala@Domlang.Fi